

Patryk Grochowski

student V roku, Uniwersytet Warszawski

orcid.org/0009-0006-6915-8238

patryk.gr00chowski@gmail.com

Konwersja postępowania sądowego na postępowanie przed sądem polubownym – skuteczna reklama arbitrażu?

Wstęp

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, która weszła w życie 1 lipca 2023 r., zawiera wiele nowych pomysłów ustawodawcy co do kształtu postępowania cywilnego. W niniejszym artykule omówione zostały zmiany dotyczące przepisów w zakresie postępowania przed sądem polubownym. Najważniejszą zmianą było dodanie do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego² art. 1161¹ w brzmieniu:

§ 1. W sprawie zawisłej przed sądem strony mogą poddać spór pod rozstrzygnięcie sądu polubownego aż do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

§ 2. Sąd umorzy postępowanie na zgodny wniosek stron, złożony po zawarciu przez strony zapisu na sąd polubowny, chyba że z treści tego zapisu i okoliczności sprawy wynika, że byłoby to sprzeczne z prawem,

¹ Dz.U. z 2023 r., poz. 614.

² Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm., dalej jako: k.p.c.

zasadami współżycia społecznego lub zmierzałoby do obejścia prawa albo zapis na sąd polubowny jest nieważny lub bezskuteczny. Termin przedawnienia objętych zapisem na sąd polubowny roszczeń zaczyna biec od nowa od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania.

Powyższy przepis przewiduje możliwość transformacji toczącego się postępowania cywilnego w postępowanie przed sądem polubownym. Określane jest to jako konwersja postępowania sądowego na arbitrażowe.

W § 1 art. 1161¹ przewidziano ostateczny termin na dokonanie konwersji – prawomocne rozstrzygnięcie sprawy przez sąd. Strony mogą jej dokonać aż do uprawomocnienia się wyroku sądu II instancji.

W § 2 art. 1161¹ ustawodawca przewidział wymogi, które strony muszą spełnić, aby sąd umorzył postępowanie sądowe, a także uregulował kwestię przedawnienia roszczeń objętych postępowaniem sądowym, w którym dokonano konwersji.

Z brzmienia przepisu wynika, że strony oprócz zawarcia zapisu na sąd polubowny muszą złożyć również zgodny wniosek o umorzenie postępowania. Sąd bada zapis na sąd polubowny zgodnie z ogólnymi zasadami³, a ponadto pod kątem tego, czy jest on ważny i skuteczny.

Ustawodawca zdecydował się na wyraźne uregulowanie utrzymania – mimo umorzenia postępowania – przerwania biegu przedawnienia roszczeń objętych skonwertowanym postępowaniem sądowym.

Kolejną zmianą został objęty § 1 art. 1165, a mianowicie dodano po nim § 1¹ w brzmieniu: „Sąd z urzędu odrzuca pozew lub wnioski o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli dotyczy on sporu, który był przedmiotem sprawy umorzonej na podstawie art. 1161¹ § 2”.

Ustanowiono w tym przepisie, że sąd z urzędu ma obowiązek odrzucenia pozwu w sprawie ponownie wniesionej, a umorzonej wcześniej w wyniku przeprowadzenia konwersji. Słusznie zauważa

³ M. Dziurda, [w:] *idem*, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, art. 1, pkt 149, s. 572.

się w doktrynie⁴, że uregulowanie tego przepisu przyznaje w rzeczywistości skutki równoważne z *res iudicata*, co jest odejściem od reguły przewidzianej w art. 366 k.p.c., która dotyczy jedynie prawomocnych wyroków, a nie postanowień kończących postępowanie.

Ostatnią zmianą, która skorelowana jest z konwersją postępowania sądowego, jest dodanie po wyrażeniach „1. Sąd z urzędu zwraca stronie: [...] 2) trzy czwarte uiszczonyj opłaty od:” lit. aa w art. 79 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁵ w brzmieniu: „pozwu w razie umorzenia postępowania na zgodny wniosek stron przed sądem pierwszej instancji, w następstwie zawarcia przez strony zapisu na sąd polubowny”.

Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie zwrotu „trzy czwarte opłaty” w celu zachęcenia stron do skorzystania z konwersji postępowania sądowego.

Motywy ustawodawcy

Zgodnie z uzasadnieniem⁶ rządowego projektu ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw projektodawca, wprowadzając zmiany dotyczące konwersji postępowania sądowego, miał na celu zachęcenie stron do polubownego⁷ rozstrzygnięcia sporu,

⁴ *Ibidem*, s. 573.

⁵ Dz.U. z 2005 r., nr 167, poz. 1398 ze zm.

⁶ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2650, Internetowy System Aktów Prawnych, orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/4E1187E1F1916D16C12588CC-0058D95A/%24File/2650.pdf [dostęp: 25.12.2023].

⁷ Należy zauważyć, że szeroko rozumiany arbitraż, czyli postępowanie przed sądem polubownym, tylko z nazwy jest polubowne. To, że strony nie spotykają się w sądzie państwowym, nie oznacza jeszcze, że jest to rozwiązanie polubowne. Zgodnie z definicją *Słownika języka polskiego* polubowny oznacza: „polegający na dobrowolnym porozumieniu między stronami, na załagodzeniu sporów” – *polubowny* [hasło], sjp.pwn.pl [dostęp: 28.09.2023]. Natomiast w sądownictwie polubownym dobrowolne porozumienie między stronami wyraża się jedynie w wyborze arbitrów i ustaleniu zasad samego postępowania, a więc kwestii głównie formalnych, natomiast samo

a dokładniej – do skorzystania z postępowania przed sądem polubownym. W jego ocenie zmiany mają być propozycją dla stron, które są dysponentami sprawy poddanej przed sąd powszechny, dzięki której w jasny sposób będzie możliwe „wyciągnięcie” sporu spod właściwości sądownictwa państwowego. Szczególnie mają pomóc w tym regulacje dotyczące końcowego terminu, w którym możliwe jest skorzystanie z konwersji i utrzymanie skutków przerwania biegu przedawnienia roszczeń objętych postępowaniem sądowym.

Ponadto w uzasadnieniu projektu możemy przeczytać, że zwrot części opłaty uiszczonej od pozwu również może przyczynić się do zachęty dokonania konwersji przez strony. Trzeba zaznaczyć, że regulacja ta przeszła pozytywną ewolucję w procesie legislacyjnym – początkowo zakładano zwrot zaledwie jednej czwartej opłaty wniesionej od pozwu. Projektodawca zaznaczył również, że regulacja dotycząca odrzucenia pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, które dotyczyłyby roszczeń objętych umorzonym postępowaniem sądowym na skutek dokonania konwersji, ma na celu mobilizację stron do przemyślenia decyzji o dokonaniu konwersji postępowania sądowego. Jediną formą kontroli (ale nie merytorycznej) pozostaje nadal wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego. Kontrola ta ma zatem charakter następczy.

Dotychczasowe możliwości w zakresie poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego

W dotychczasowym stanie prawnym strony mogły poddać spór pod rozstrzygnięcie sądu polubownego zarówno w formie klauzuli

rozstrzygnięcia jest poza nimi. Pomimo więc pewnych różnic pomiędzy sądem polubownym a sądem państwowym obie metody mają charakter jak najbardziej sporny i dążący do zaspokojenia w większym stopniu swoich aniżeli przeciwnika procesowego interesów i roszczeń, a elementy wspólnego porozumienia przejawiają się w istocie w kwestiach formalnych (które na marginesie niejednokrotnie mają wpływ na końcowy rezultat), a nie w końcowym rozstrzygnięciu. Rozwiązanie sporu na drodze polubownej w ścisłym znaczeniu ma miejsce przez negocjacje, mediacje czy koncyliacje.

arbitrażowej, jak i kompromisu⁸. Obydwa sposoby skutkują wyłączeniem właściwości sądownictwa państwowego co do poszczególnych roszczeń i wynikających z nich sporów, jednak różnią się momentem ustanowienia i zakresem.

Klauzula arbitrażowa dotyczy najczęściej sporów przyszłych, powszechnie w praktyce zawierana jest jako „część” umowy, z której mogą wynikać przyszłe spory (traktowana jest jednak jako odrębna umowa – ma autonomiczny charakter), natomiast gdy jest mowa o kompromisie, należy mieć na myśli sytuację, w której strony są już w sporze i decydują się na zawarcie zapisu na sąd polubowny co do roszczeń już istniejących. W kontekście konwersji kluczowe znaczenie ma kompromis, który strony zawrą, aby jej dokonać.

W związku z powyższym – strony mogły dokonać konwersji postępowania sądowego również i w poprzednim stanie prawnym, co czyni uregulowanie tej kwestii pewnego rodzaju odpowiedzią ustawodawcy na dotychczasową praktykę oraz stanowi próbę rozstrzygnięcia kwestii dotychczas stwarzających wątpliwości (np. przedawnienia).

Sądownictwo powszechne a arbitraż

Punktem wyjścia dla wprowadzonych zmian dotyczących konwersji jest stan polskiego sądownictwa powszechnego. Kluczową zaletą arbitrażu, który stanowi alternatywę dla sądów państwowych, jest jego skuteczność, na którą składają się zarówno czas postępowania (również postarbitrażowego, które z kolei jest zależne od sądownictwa powszechnego), jak i jakość wydawanych wyroków przez arbitrów, a także opłacalność finansowa, wyrażona w kosztach całego postępowania. W niniejszym artykule porównano obie te kwestie.

W debacie publicznej od lat podkreśla się niewydolność sądownictwa powszechnego, wskazując na przewlekłość postępowania czy nienadążanie przez sądy za nowymi trendami gospodarczymi

⁸ K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół Konwersji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2023, nr 1, s. 44.

i technologicznymi. Pokazują to również dane statystyczne, zarówno te państwowe (w 2021 r. na wydanie wyroku sądu I instancji strony w sprawach z repertorium GC [spraw gospodarczych] w sądach okręgowych musiały czekać prawie 20 miesięcy, natomiast w sądach rejonowych 21 miesięcy)⁹, jak i te udostępniane przez Komisję Europejską¹⁰.

Co do drugiej kwestii, to trzeba mieć na uwadze konkretne rozwiązania, które zostały zrealizowane przez ustawodawcę w celu poprawy jakości wyroków, np. reformę sądownictwa z 2020 r. w zakresie prawa własności intelektualnej, tj. wyodrębnienie wydziałów sądów okręgowych oraz sądów apelacyjnych zajmujących się wyłącznie tego rodzaju sprawami, co zdecydowanie sprzyja profesjonalizacji sędziów orzekających w tych sprawach, co z kolei przyczynia się do poprawy jakości wyroków, a także może mieć wpływ na szybkość załatwiania sprawy¹¹, jednak jakość wyroków jest trudna do obiektywnego zmierzenia, szczególnie pod względem ilościowym. Zasadniczo miernikiem są tutaj opinie uczestników wymiaru sprawiedliwości, które mogą być różne w stosunku do jednego wyroku, zwłaszcza uwzględniając różne role uczestników postępowania sądowego. Wniosek ten nie powinien bynajmniej być postrzegany jako przeszkoda do wprowadzania kolejnych zmian w zakresie dostosowywania postępowania cywilnego do szybko zmieniających się realiów ze względu na brak obiektywnie mierzalnych kryteriów takich zmian. W rzeczywistości ukazuje on, jak ważne w dzisiejszym prawodawstwie jest zasięganie opinii różnych środowisk i specjalistów, nie tylko tych powołanych do zespołów legislacyjnych.

Inaczej się ma natomiast rzecz w stosunku do przewlekłości postępowania, która jest statystycznie mierzalna. Od lat podnoszona jest w doktrynie, ale również w debacie publicznej (głównie po

⁹ *Średni czas postępowania sądowego w latach 2011 – I kwartał 2022 – wybrane repertoria*, Ministerstwo Sprawiedliwości, isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/?hc_location=ufi [dostęp: 25.12.2023].

¹⁰ *The 2023 EU Justice Scoreboard*, European Commission, 2021, s. 11, commission.europa.eu/document/db44e228-db4e-43f5-99ce-17ca3f2f2933_en [dostęp: 25.12.2023].

¹¹ Zob. ustawa z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 288 z późn. zm.).

stronie pozarządowych organizacji¹² oraz innych środowisk niezwiązanych z rządem), kwestia coraz dłuższego czasu postępowań sądowych (nie tylko tych cywilnych). Problem ten dotyka nie tylko sądów I instancji, ale również sądów II instancji, co ma duży wpływ na sprawność przebiegu postępowania postarbitrażowego. Statystyki podawane corocznie przez Ministerstwo Sprawiedliwości (według których statystyczna sprawa w I instancji trwa ok. siedmiu miesięcy)¹³ są o tyle nierzetelne, że przedstawiają dane zsumowane, tzn. końcowy wynik obejmuje również postępowania nakazowe czy postępowania w sprawach drobnych, a od niedawna także postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. W porównaniu do arbitrażu są one całkowicie marginalne i nie oddają w rzeczywistości zakresu spraw prowadzonych najczęściej przed sądem polubownym, tj. sporów budowlanych czy sporów posttransakcyjnych.

Porównując sądownictwo powszechne, w wyżej wspomnianym zakresie, z postępowaniami arbitrażowymi, szala zdecydowanie przechyla się na korzyść sądów polubownych. Dzieje się tak głównie ze względu na zaczerpnięcie modelu postępowania arbitrażu z *common law* odnośnie do przeprowadzenia samej rozprawy, czyli wyznaczenia posiedzeń najczęściej w jednym tygodniu (zależne jest to oczywiście od charakteru i rozmiarów sprawy), czy obowiązku stron do przeprowadzenia dowodów do konkretnej daty. Postępowanie arbitrażowe jest także, z reguły, jednoinstancyjne, co znacząco wpływa na jego szybkość, jednak – jak zostało to podniesione wcześniej – trzeba mieć na uwadze element sądownictwa powszechnego w postępowaniu przed sądem polubownym, mianowicie postępowanie postarbitrażowe, tj. postępowanie zainicjowane skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego, które potrafi znacznie przedłużyć całość postępowania (za finalne zakończenie postępowania, rozumianego szeroko, powinniśmy uznawać uzyskanie możliwości egzekucji wyroku sądu polubownego).

¹² *Publikujemy dane, których nie ujawnia Ministerstwo Sprawiedliwości*, Courtwatch Poland, courtwatch.pl/blog/2023/10/13/publikujemy-dane-ktorych-nie-ujawnia-ministerstwo-sprawiedliwosci [dostęp: 25.12.2023].

¹³ *Średni czas postępowania sądowego...*, *op. cit.*

Jeśli chodzi o koszty postępowania, to należy mieć na uwadze dwie kwestie z nimi powiązane.

Po pierwsze, czas postępowania znacząco przechyla szalę na korzyść arbitrażu. Racjonalnym założeniem dla zakończenia sprawy przed sądem polubownym jest czas ok. jednego roku (a nierzadko i krócej), podczas gdy w postępowaniu przed sądem powszechnym w I instancji w wydziałach gospodarczych zdarzają się już przypadki wyznaczenia pierwszej rozprawy na dwa lata do przodu. Natomiast samo postępowanie przed sądem państwowym, uwzględniając drugą instancję i ewentualną skargę kasacyjną, może być rozciągnięte nawet i do dziesięciu lat. Mając to na uwadze, koszty postępowania arbitrażowego mogą wydawać się na moment ich uiszczania wysokie, jednak możliwość rozstrzygnięcia sporu (np. budowlanego, który czasem może wstrzymać prowadzone prace, a co za tym idzie – powodować dalsze straty) możliwie szybko od jego zaistnienia, niejako wyrównuje większą dolegliwość finansową. W końcu przy sporze trwającym 10 lat przed sądami powszechnymi liczba opinii biegłych, rozpraw itp. może skutkować tak samo wysokimi kosztami, a jedynie rozciągniętymi w czasie.

Po drugie, przyglądając się bliżej kosztom opłat arbitrażowych¹⁴ oraz opłatom wnoszonym od pozwów, można zauważyć, że w przedziale kwotowym między 1 122 000 zł¹⁵ a 24 579 000 zł¹⁶ polskie sądy polubowne są tańsze od sądownictwa powszechnego pod względem wnoszonej opłaty. Również spory o wartości mniejszej niż 1 311 000 zł są zbliżone kwotowo do postępowania powszechnego. Porównując więc czas postępowań z ich kosztami, można postawić tezę, że wybranie sądu polubownego jest bardziej opłacalne, przy czym należy oczywiście mieć na uwadze cel, jaki ma wyrzucić postępowanie, chęć sposobu jego rozwiązania czy też materię, o jaką spór się toczy.

W tabeli 1 zwizualizowane zostały koszty opłat ponoszonych przed sądem powszechnym, a także Sądem Arbitrażowym przy

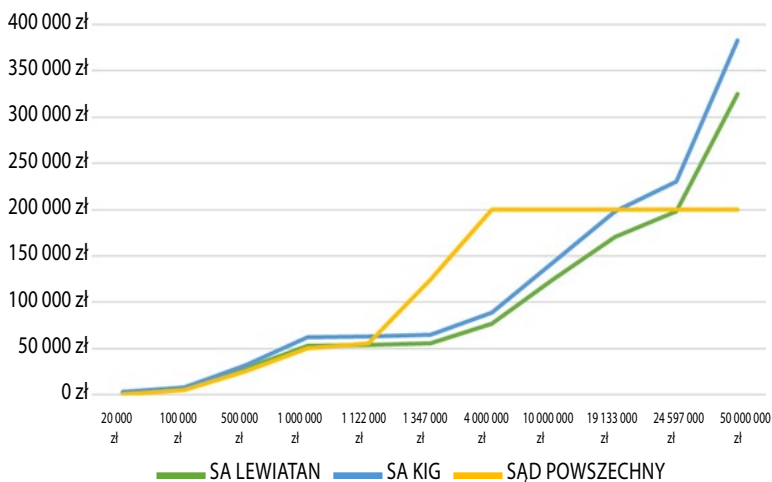
¹⁴ W niniejszym artykule zostały wykorzystane taryfy opłat Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (SA KIG) oraz Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan (SA Lewiatan).

¹⁵ Dla SA KIG odpowiednio 1 347 000 zł.

¹⁶ Dla SA KIG odpowiednio 19 133 000 zł.

Konfederacji Lewiatan oraz Sądem Arbitrażowym przy Krajowej Izbie Gospodarczej.

Wysokość opłat sądowych

Źródło: opracowanie własne¹⁷.

Zagrożenia związane z konwersją

Konwersja postępowania sądowego jest z pewnością kolejnym krokiem do umocnienia pozycji arbitrażu w Polsce. Uregulowanie kwestii kluczowych bezpiecznego dla obydwu stron zawarcia kompromisu, w szczególności przedawnienia roszczeń oraz wprowadzenia

¹⁷ Oś pionowa wyznacza wysokość należnej opłaty, natomiast oś pozioma wyznacza wartość przedmiotu sporu. Podane wartości są wyrażone w kwotach netto, przy założeniu wyboru arbitrażu z trzema arbitrami. Relacje kosztowe pomiędzy sądami arbitrażowymi a sądownictwem powszechnym wskazywała A. Tujakowska podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Spory w spółkach kapitałowych w praktyce sądowej i arbitrażowej – trendy i wyzwania”, która odbyła się 24 marca 2023 r. na Uniwersytecie Warszawskim. Zob. również: M. Kocur, T. Waszewski, *Koszty arbitrażu w Polsce*, 3.11.2023, s. 16–17, kocurpartners.com/upload/2023/11/raport-www.pdf [dostęp: 25.12.2023].

(co prawda, osobliwego rozwiązania) *res iudicata* co do postanowień umarzających skonwertowane postępowanie, powinno zachęcać do podjęcia pozytywnej decyzji o wyborze przez strony sądownictwa polubownego. Również regulacja dotycząca kosztów (w finalnej wersji) może przyczynić się do wyboru arbitrażu, ale także zabezpieczyć Skarb Państwa przed ewentualną całkowitą utratą kosztów za dotychczas przeprowadzone postępowanie, które może być w zaawansowanej fazie ze względu na możliwość dokonania konwersji aż do prawomocnego zakończenia sprawy w II instancji. Należy jednak pamiętać, że ustawodawca przewidział zwrot kosztów opłaty od pozwu jedynie w postępowaniu przed sądem I instancji.

Niemniej, tak jak przy większości nowelizacji, nadal pozostają pewne wątpliwości, a także – na skutek nowych rozwiązań – pojawiły się i nowe. Również kwestie pozaprawne, znajdujące się w większym stopniu w sferze biznesowej, stawiają pod znakiem zapytania zasadność twierdzeń projektodawcy o „zachęcaniu” stron do skorzystania z konwersji postępowania sądowego.

W kontekście nowych regulacji pojawiły się poważne wątpliwości co do kwestii zakazu wniesienia nowego pozwu czy wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, które dotyczyłyby sprawy umorzonych w wyniku dokonania konwersji. Mianowicie przepis ten wprowadził pewne napięcie pomiędzy normą z niego wynikającą a jedną z podstawowych zasad arbitrażu – orzekania sądu polubownego o swojej właściwości¹⁸. Jak słusznie zauważa Romana Piskuła, może dojść do niepożądanego sytuacji, w której sąd polubowny uzna się za niewłaściwy, w konsekwencji czego powód nie będzie miał drogi sądowej do dochodzenia swojego roszczenia (nowy pozew lub wniosek wszczynający postępowanie sąd państwowy odrzuci). Niemożliwe w tym wypadku, w ocenie autora niniejszego artykułu, byłoby skorzystanie z instytucji wznowienia postępowania sądowego, w wyniku którego sąd umorzył postępowanie na skutek dokonania konwersji przez strony. Po pierwsze,

¹⁸ R. Piskuła, *Nowe przepisy dotyczące arbitrażu w nowelizacji KPC*, 15.03.2023, serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/artykuly/8681316,nowelizacja-kpc-nowe-przepisy-arbitraz.html [dostęp: 25.12.2023].

i najważniejsze, instytucja ta odnosi się wyłącznie do wyroków, a nie postanowień formalnych. Furtki tutaj, z oczywistych względów, nie daje art. 399 § 2 k.p.c. Po drugie, nawet gdyby orzecznictwo przyjęło sztuczną konstrukcję dopuszczenia wznowienia postępowania, pomimo że nie mamy do czynienia z wyrokiem, to jedyną, i w ocenie autora niniejszego artykułu wątpliwą, drogą byłoby wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. Jednak byłoby to z pewnością za daleko idące, ponieważ nie mielibyśmy do czynienia tutaj ani z nowym faktem, ani dowodem, a z postanowieniem sądu polubownego, które należy traktować jako równorzędne postanowieniu sądu powszechnego. Wszakże sąd polubowny nie jest związany uznaniem zapisu na sąd polubowny za ważny i skuteczny przez sąd powszechny. Trudności występują również na gruncie art. 1180 § 3 k.p.c., zgodnie z którym kontroli sądowej mogą zostać poddane jedynie postanowienia sądu polubownego oddalające zarzut braku właściwości. Wobec powyższego uznanie się za niewłaściwy przez sąd polubowny wydaje się ostateczne.

Kolejną kwestią jest pojawiająca się wątpliwość systemowa regulacji przedawnienia. Mianowicie w poprzednim stanie prawnym przyjmowano, że umorzenie postępowania nie może doprowadzić do utraty materialnoprawnych skutków związanych z wniesieniem pozwu, w tym właśnie przerwania biegu przedawnienia. Natomiast obecnie jest to kolejny przepis stanowiący tę regułę *explicite*, co w konsekwencji może w przyszłości doprowadzić do przeciwnych wniosków, tj. że materialnoprawne skutki wniesienia pozwu będą się utrzymywać, gdy przepis tak stanowi¹⁹.

Jeśli chodzi o kwestie pozaprawne („biznesowe”), które mogą mieć wpływ na dokonanie przez strony konwersji, można wskazać ich kilka.

Po pierwsze, będzie to racjonalność kosztowa stron. Pomimo że powód otrzyma zwrot trzech czwartych opłaty wniesionej od pozwu, to nadal będzie musiał opłacić postępowanie arbitrażowe. Jeżeli będziemy mieli do czynienia z arbitrażem instytucjonalnym, będą to koszty w postaci opłaty administracyjnej i arbitrażowej, które będzie trzeba ponieść po wycofaniu sprawy z sądu

¹⁹ M. Dziurda, [w:] *idem*, *Kodeks postępowania cywilnego*, *op. cit.*, art. 9, pkt 2, s. 582.

państwowego. Jeżeli zaś chodzi o arbitraż *ad hoc*, to koszty tam są trudno mierzalne ze względu na brak ogólnodostępnych regulaminów (to strony w umowie same je ustalają) oraz poufność – tak prowadzone, jak i zakończone postępowania nie są zazwyczaj ujawniane na zewnątrz i dopóki strony nie postanowią ich ujawnić, osoby trzecie nie mają (a przynajmniej nie powinny) mieć o takich sporach świadomości. Z pewnością jednak możemy wskazać, że koszty są podobne do arbitrażu instytucjonalnego – w zakresie opłat arbitrażowych i administracyjnych będą to odpowiednie koszty, na które strony umówią się z arbitrami. Ponadto samo postępowanie arbitrażowe jest droższe. Wpływ na to mają koszty zastępstwa procesowego (które owszem można odzyskać po zakończeniu sprawy od strony przeciwnej, co jednak nie zawsze jest regułą i wpływ na to ma wiele czynników, jednak trzeba je opłacać na bieżąco), w szczególności gdy jest się stroną przegrywającą w całości, a koszty przeprowadzenia postępowania dowodowego (tj. zwrot kosztów dla świadków za przejazdy itp.) oraz koszty opinii biegłych w arbitrażu często znacznie przewyższają ich odpowiedniki w sądownictwie powszechnym. Autor niniejszego artykułu nie uważa zatem, że strony (szczególnie powód), które już wcześniej podjęły się prowadzenia sporu w sądzie państwowym, zdecydują się na arbitraż tylko z tego powodu, że zwróci się im trzy czwarte opłaty wniesionej od pozwu. Należy jednak zaznaczyć, że postępowanie arbitrażowe może być tańsze w tym sensie, że spór ma szansę być rozstrzygnięty w znacznie krótszym czasie niż przed sądem państwowym. W rezultacie strony ponoszą większe koszty w krótszym czasie, co jest przeciwieństwem postępowania przed sądem powszechnym, gdzie równie wysokie koszty mogą być rozłożone w dłuższym czasie. Warto również odnotować reakcję polskich instytucji arbitrażowych, konkretnie Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan, na wprowadzone zmiany w stosunku do kosztów. Mianowicie w taryfie opłat²⁰ w § 3 dodano pkt 10, w którym przesądzono, że sprawy wniesione

²⁰ Taryfa opłat Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan, Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan, 8.05.2017, § 3 pkt 10, sadarbitrazowy.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/Taryfa-oplata-p-1.pdf [dostęp: 25.12.2023].

do tego sądu w wyniku dokonania konwersji będą obciążone opłatą arbitrażową równą trzem czwartym opłaty należnej – czyli równowartości opłaty zwracanej przy dokonaniu konwersji. Z pewnością jest to wyciągnięcie ręki do stron toczących spór, szczególnie tych, których wartość jest znaczna. Gdyby bowiem doszło do postępowania zainicjowanego na podstawie klauzuli arbitrażowej, opłata arbitrażowa byłaby proporcjonalna na zasadach ogólnych.

Po drugie, czynnikiem wpływającym na wybór przez strony konwersji będzie czas prowadzonego postępowania sądu powszechnego: im dłużej będzie trwało postępowanie sądowe, tym mniejsza będzie szansa na dokonanie konwersji przez strony. Taką możliwość uprawdopodobniają dwa powody: strony będące coraz dłużej w sporze będą mniej chętnie zawierały kompromis z przeciwnikiem, a także coraz mniej opłacalne będzie dla stron porzucanie dotychczasowego postępowania, w którym przeprowadzono np. całe, niezbędne postępowanie dowodowe, tylko po to, żeby zacząć je od nowa (owszem strony mogą przy okazji konwersji umówić się na akceptację i przeniesienie dotychczasowo przeprowadzonych dowodów do arbitrażu, jednak mogą stracić w ten sposób np. możliwość przeprowadzenia *cross-examination*, co często jest bardzo istotnym elementem w postępowaniu arbitrażowym). Szczególnie widoczne będzie to w dużych sporach, np. budowlanych, gdzie postępowanie dowodowe może trwać bardzo długo. Co prawda, wskazuje się w doktrynie²¹ na o wiele sprawniejsze przeprowadzenie postępowania dowodowego w arbitrażu, z czym co do zasady należy się zgodzić. Jednak trudno sobie wyobrazić sytuację, w której obydwie strony po przeprowadzaniu dowodów w postępowaniu przed sądem państwowym są na tyle niezadowolone i obawiające się niekorzystnego dla nich rezultatu, że stwierdziłyby, iż korzystniejsza dla nich byłaby „ucieczka” w arbitraż, nie zważając na koszty i poświęcony czas.

Po trzecie, należy mieć na uwadze to, że w praktyce rzadko występowały do tej pory zawierane kompromisy. Znacznie częściej mamy do czynienia z klauzulą arbitrażową uprzednią. Wynika to

²¹ K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja postępowania sądowego...*, *op. cit.*, s. 46.

głównie z elementu psychologicznego. Strony bowiem, zawierając główną umowę, są zazwyczaj w najlepszych relacjach, co przekłada się na ich pozytywne nastawienie do wyboru ewentualnych innych metod rozwiązywania sporów. Natomiast podczas pozostawania ze sobą w sporze ich zaufanie względem siebie spada.

Po czwarte wreszcie, kluczową rolę w zawieraniu i tworzeniu klauzul arbitrażowych czy też zawieraniu kompromisu mają zawodowi pełnomocnicy stron. To często od nich strona ma szansę się dowiedzieć o innej możliwości rozwiązania sporu niż w sądzie powszechnym. Można wskazać na kilka czynników, które mają na to wpływ, w szczególności: (I) przeświadczenie pełnomocnika o skuteczności i opłacalności arbitrażu w danej dziedzinie, (II) możliwości finansowe strony na pokrycie kosztów postępowania arbitrażowego, (III) zaznajomienie zarówno strony, jak i pełnomocnika z postępowaniem przed sądem polubownym, (iv) cele, jakie strona chce osiągnąć, prowadząc spór. Wszystkie te czynniki są niejako poza regulacjami aktualnie wprowadzonymi (oprócz I, co do którego odnoszą się wyżej wspomniane wątpliwości prawne), co więcej trudno sobie wyobrazić regulacje dotyczące wprost części V k.p.c., które nie zmieniając drastycznie zasad arbitrażu (np. zasady orzekania o swojej właściwości, równorzędności wyroku sądu polubownego z wyrokiem sądu państwowego), mogłyby się przyczynić do wpływu na wymienione kwestie.

Podsumowanie

To, czy instytucja konwersji będzie wykorzystywana w praktyce i przyczyni się zarówno do realnego odciążenia sądownictwa powszechnego, jak i zwiększenia zainteresowania arbitrażem pokaże czas. Z pewnością trzeba mieć na uwadze, że samo uregulowanie kwestii związanej z sądownictwem polubownym nie jest równoznaczne z podniesieniem jego zainteresowania wśród stron. W tym artykule uwypuklone zostały mankamenty związane z tą instytucją, i w ocenie piszącego te słowa przeważają one nad benefitami, które strony mogą osiągnąć dzięki jej zastosowaniu – przynajmniej w obecnym stanie prawnym. W szczególności istotne będzie to,

jak doktryna i orzecznictwo (o ile praktyka da szansę na zmierzenie się z tym tematem) podejść do kwestii ewentualnych problemów z właściwością sądu polubownego. Pomimo jednak pewnych wątpliwości wprowadzenie instytucji konwersji postępowania sądowego należy uznać za pozytywny impuls do dalszych zmian i rozwoju arbitrażu w Polsce.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., nr 43, poz. 296 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2005 r., nr 167, poz. 1398 ze zm.).

Ustawa z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 288 ze zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Piśmiennictwo

Dziurda M., *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023.

Kocur M., Waszewski T., *Koszty arbitrażu w Polsce*, 3.11.2023, kocurpartners.com/upload/2023/11/raport-www.pdf [dostęp: 25.12.2023].

Paczuska-Tokarska K., Tujakowska A., *Konwersja postępowania sądowego na postępowanie arbitrażowe – protokół Konwersji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2023, nr 1, s. 43–48.

Piskuła R., *Nowe przepisy dotyczące arbitrażu w nowelizacji KPC*, 15.03.2023, serwisy.gazetaprawna.pl/orzeczenia/artykuly/8681316,nowelizacja-kpc-nowe-przepisy-arbitraz.html [dostęp: 25.12.2023].

Polubowny [hasło], sjp.pwn.pl [dostęp: 25.12.2023].

Publikujemy dane, których nie ujawnia Ministerstwo Sprawiedliwości, Courtwatch Poland, courtwatch.pl/blog/2023/10/13/publikujemy-dane-k-torych-nie-ujawnia-ministerstwo-sprawiedliwosci [dostęp: 25.12.2023].

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2650, Internetowy System Aktów Prawnych, orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf [dostęp: 25.12.2023].

- Średni czas postępowania sądowego w latach 2011 – I kwartał 2022 – wybrane repertoria*, Ministerstwo Sprawiedliwości, isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/?hc_location=ufi [dostęp: 25.12.2023].
- Taryfa Opłat Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan*, Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan, 8.05.2017, sadarbitrazowy.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/Taryfa-oplata-p-1.pdf [dostęp: 25.12.2023].
- The 2023 EU Justice Scoreboard*, European Commission, 2021, commission.europa.eu/document/db44e228-db4e-43f5-99ce-17ca3f2f2933_en [dostęp: 25.12.2023].

Streszczenie

Konwersja postępowania sądowego na postępowanie przed sądem polubownym – skuteczna reklama arbitrażu?

Autor opisuje wprowadzoną do Kodeksu postępowania cywilnego w 2023 r. instytucję konwersji postępowania sądowego na postępowanie przed sądem polubownym (arbitraż). W artykule wskazane są wady i zalety tego rozwiązania zarówno w ujęciu dogmatycznym, jak i z perspektywy efektywności czasowej i finansowej dla biznesu. Autor stawia też pytanie o wpływ wprowadzenia konwersji na popularyzację arbitrażu w Polsce, a także czy jedynie inicjatywa ustawodawcy i władzy wykonawczej ma wpływ na propagowanie idei arbitrażu.

Słowa kluczowe: alternatywne metody rozwiązania sporu, arbitraż, konwersja, postępowanie cywilne, postępowanie przed sądem polubownym, przewlekłość postępowania sądowego

Abstract

Conversion of litigation to arbitration – effective advertisement of arbitration?

The author describes the institution of conversion of court proceedings to arbitration, which was added to the Code of Civil Procedure in 2023. The article identifies the advantages and disadvantages of this solution both dogmatically and from the perspective of time and financial efficiency for business. The author also poses the question of the impact of the introduction of conversion on the popularisation of arbitration

in Poland. Moreover, whether only the initiative of the legislator and the executive power has an impact on the promotion of the idea of arbitration.

Key words: alternative dispute resolution, arbitration, civil procedure, conversion, protractedness of legal proceedings